

JAKUB PÁTEK

ADDENDUM K PROBLEMATICE ŠKRÉTOVSKÉ MALBY NA LITOMĚŘICKU

Obr. 1. Karel Škréta, *Sv. Matouš* (kolem 1670), Severočeská galerie výtvarného umění v Litoměřicích, inv. č. DO-127. Foto: © SGVU v Litoměřicích, Jan Brodský, 2017.

V souvislosti s připomínkou čtyřsetletého jubilea malířova narození byla na rozhraní let 2010 a 2011 v Praze pod patronací Národní galerie uspořádána monumentálně pojatá výstava Škrétovy tvorby, která byla prezentována v širokém uměleckém a historickém kontextu. V rámci souběžného projektu byl podniknut dosud bezprecedentně pojatý interdisciplinární výzkum, do nějž se vedle kolektivu hlavních řešitelů z Národní galerie a Ústavu dějin umění AV ČR zapojili také badatelé z dalších odborných institucí. Výsledkem takto podniknutého návratu k malířově osobnosti, tvorbě a době je soubor publi-

kací¹ zahrnující olbřímí výstavní katalog, sborník kolokviálních příspěvků, tematickou kolektivní monografii a velkoryse pojatou publikaci tematických studií a editovaných pramenů. Lze

¹ Karel Škréta 1610–1674. *Doba a dílo*, edd. Lenka STOLÁROVÁ – Vít VLNAS, Praha 2010; *Karel Škréta 1610–1674. Studie a dokumenty*, edd. Lenka STOLÁROVÁ – Vít VLNAS, Praha 2011; *Karel Škréta a malířství 17. století v Čechách a v Evropě. Sborník příspěvků z odborného kolokvia pořádaného Národní galerií v Praze v klášteře sv. Anežky České ve dnech 23. – 24. března 2010*, ed. Lenka Stolárová, Praha 2011; *Karel Škréta (1610–1674): Dílo a doba. Studie, dokumenty, prameny*, edd. Lenka STOLÁROVÁ – Kateřina HOLEČKOVÁ, Praha 2013.

se důvodně domnívat, že v nich uveřejněné texty na dlouhou dobu petrifikují současný pohled na „českého Apella“ a generální revize se dočkají až v polovině sedmdesátých let, kdy budoucí generace uměleckých i kulturních historiků budou počítovat legitimní potřebu vyrovnat se nově se Škrétovým fenoménem, texty svých předchůdců i vhodnou připomínkou čtyřsetletého výročí malířova úmrtí.

Předmluva k výše vzpomenuté kolektivní monografii, sestavené L. Stolárovou a K. Holečkovou, je zakončena konstatováním, že „škrétovské bádání ještě není vyčerpáno a zdalka nekončí, ... můžeme očekávat nejen další kamínky do pestré mozaiky malířova života, ale i nové objevy Škrétových děl či nalezení těch dávno ztracených.“ Vedle vyplňování prozatím bílých míst malířova životopisu bude právě ucelování korpusu jeho díla na základě podrobného zkoumání fondu malby 17. století hlavní náplní výzkumu následujících desetiletí. Vzhledem k velké rozptýlenosti malířských děl raného baroka bude hrát i nadále významnou roli regionálně zaměřený výzkum subvenčující ústřední a v pozitivním slova smyslu syntetizující badatelské aktivity pražského centra.

Litoměřicko, na něž je zaměřena pozornost tohoto příspěvku, se může chlubit po Praze nejpočetnějším souborem Škrétových maleb. Z nemalé části za to vděčí osobnosti prvního litoměřického biskupa Rudolfa Maxmiliána Šlejnice (1605–1675), který pražskému mistrovi, s nímž jej od druhé poloviny padesátých let 17. století zřejmě pojilo přátelství, zadal na konci následujícího desetiletí objednávku souboru oltářních pláten pro barokní novostavbu katedrály sv. Štěpána.² Vedle Ukamenování sv. Štěpána s nástavcovým obrazem P. Marie pro hlavní oltář šlo o boční oltářní obrazy s dvojicí sv. Petra a Pavla, sv. Vojtěchem, Archandělem Rafaellem s malým Tobiášem a Zavražděním sv. Václava, reflektující zčásti benedikaci oltářů předcházejícího kapitulního kostela. O mimořádném významu katedrálního souboru maleb z let 1669–1673 v kontextu celé Škrétovy tvorby dobře vypovídá skutečnost, že počínaje Sandrartem³ je zmíněn téměř každým ze Škrétových biografů a jeho umělecko-historická analýza neabsentuje v žádné z kritických malířových monografií.

Výrazný zájem uměleckých historiků i jejich předchůdců vzbuzoval také další Šlejnicem objednaný obraz pro hlavní oltář mensálního farního kostela sv. Matouše v Křešicích u Litoměřic o rozměrech 144 x 101 cm. Příčinou je nejen jeho mimořádná kvalita a exkluzivní postavení v korpusu Škrétova díla, ale také atraktivní legendické příběhy, jimiž byl v minulosti opředen.⁴ Temnosvitně laděný obraz prezentující evangelistu

² Recentně k obrazům katedrály Lenka STOLÁROVÁ – Vít VLNAS, *Ukamenování sv. Štěpána (V. 34); Sv. Petr a Pavel (V. 35); Smrt sv. Václava (V. 36)* in: Karel Škréta 1610–1674. Doba a dílo, edd. Lenka STOLÁROVÁ – Vít VLNAS, Praha 2010, s. 262–269. Zde uveden přehled starší literatury.

³ Výběrový přehled dosavadní literatury k obrazům soustředili naposledy Lenka Stolárová a Vít Vlnas.

⁴ Blíže srov. Oldřich DOSKOČIL, *Malíři Litoměřicka. Svazek 6., Portrét 18. a 19. století ze sbírky litoměřického muzea*, Litoměřice 2001, s. 21–22, pozn. 8. Sylva DOBALOVÁ, *Sv. Matouš s andělem (V.28)* in: Karel Škréta

koncipujícího svůj text za pomoci anděla jako první zaznamenává Jahn ve svých rukopisných *Anekdoten*⁵ a následně Pelcl publikuje v *Abbildungen*.⁶ Schaller o několik let později ve své *Topographii* ke křešickému kostelu poznamenává: „In dieser Kirche verdient unsers Aufmerksamkeit hauptsächlich das hohe Altarblatt, woran Skreta die Stärke seines Pensels auf eine ganz bosendere Art soll gezeiget haben.“⁷ Škrétovo autorství je jmenovitě připojeno také ve většině dochovaných kostelních inventářů, jejichž řada začíná rokem 1771.⁸

Obecně přijímaná datace tohoto působivého plátna rokem 1666, zavedená Neumannem původně s přípodotkem *asi (!)*,⁹ je při absenci přímých písemných pramenů odvozena od data rekonstrukce kostela, kterou zaznamenává Schlenz.¹⁰ Součástí obnovy poničeného venkovského svatostánku mělo být také zřízení nového hlavního oltáře. V souvislosti s ním ovšem narážíme na několik letopočtů, které mohou hrát roli při určité korektuře správnosti vročení křešického obrazu. Neumann, a zsnad v návaznosti na něj později i Preiss,¹¹ zmiňují, že oltářní architektura je na zadní straně datována vyrytým letopočtem k roku 1660. Při zkoumání in situ se nám ovšem tento údaj nepodařilo verifikovat. Schlenz naproti tomu uvádí, že Šlejnic nechal zřídit nový oltář až jako samotné vyvrcholení úpravy celého kostela a osobně jej za přítomnosti sousedních farářů konsekroval 24. září 1671.¹² Dále dodává, že Škréta měl namalovat obraz ve stejném čase, kdy pobýval v Litoměřicích jako biskupův host. Malířův pobyt v Litoměřicích ovšem v této době zaznamenán není. Výraznější výpovědní hodnotu je možné přisoudit jednoznačně datu svěcení oltáře, které zároveň nabízí možnost, že sv. Matouš nebyl objednán jako solitér, ale byl namalován v rámci velké zakázky pro katedrálu, realizované od roku 1669.¹³ Připomeňme, že také hlavní oltář ve sva-

1610–1674. Doba a dílo, edd. Lenka STOLÁROVÁ – Vít VLNAS, Praha 2010, s. 254. Vít VLNAS, *Sv. Matouš s andělem*, č. 25, in: AD GLORIAM DEI, 130 let Diecézního muzea v Litoměřicích a 20 let jeho obnovení existence, red. Alena BERÁNKOVÁ, Litoměřice 2015, s. 108–111.

⁵ *Anekdoten zur Lebensgeschichte berühmter Mahler und Beurtheilung ihrer Werke*, Praha, Strahovská knihovna Královské kanonie premonstrátů, Sběrka rukopisů, sign DA II 7, fol. 632.

⁶ Franz Martin PELZEL, *Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler I.* Prag 1773, s. 113.

⁷ J. SCHALLER, *Topographie des Königreichs Böhmen, V. Theil, Leutmeritzer Kreis*, Prag–Wien, 1787, s. 30.

⁸ Diecézní archiv Litoměřice, Archiv far I., Křešice, Inventáře kostelů sv. Matouše, Navštívení P. Marie a fary.

⁹ Jaromír NEUMANN, *Karel Škréta 1610–1674. Výstava k třístému výročí umělcovy smrti v rámci světových výročí UNESCO*, Praha 1974, s. 124.

¹⁰ Johann Ev. SCHLENZ, *Geschichte des Bistums und der Diözese Leitmeritz, II. Teil, Maxmilian Rudolf Freiherr von Schleinitz und seine Zeit*, Warnsdorf 1914, s. 345.

¹¹ J. NEUMANN, *Karel Škréta 1610–1674*, str. 124; Pavel PREISS, *Sv. Matouš s andělem*, č. 18, in: Barokní umění. Z pokladů litoměřické diecéze (II), ed. L. Slavíček, Praha 1994, s. 41.

¹² J. SCHLENZ, *Maxmilian Rudolf Freiherr von Schleinitz*, s. 345–346. Předpokládáme, že v té době byl již oltářní obraz umístěn na svém místě.

¹³ Na litoměřické zakázce pracoval s velkou pravděpodobností také Johann Špindler, který se u Škréty učil v letech 1667–1672. Srov.

toštěpánské katedrále byl vysvěcen v roce 1671.¹⁴ Hypotetické posunutí vročení křesťického plátna do doby kolem roku 1670 konvenuje Neumannově stylové analýze sv. Matouše¹⁵ a zároveň stále neodporuje ani poznatku Dobalové, která v něm spatřuje vizuální předstupeň Pašijového cyklu, dokončeného v roce 1674.¹⁶ Jak bylo nedávno prokázáno, první obraz z malostranského cyklu byl vytvořen v roce 1670.¹⁷ Dodejme ještě, že v nástavci křesťického oltáře se dochoval obraz s poprsím sv. Štěpána prvomučedníka. Výraznější podíl na jeho podobě bývá přisuzován některému z mistrových tovaryšů nebo učňů. Jména Škrétových tovaryšů pro inkriminované období zachycena nejsou, v učení byl u něj tehdy Jan Špindler ml. V roce 1951 Neumann zaznamenal, že obraz leží odložen z hlavního oltáře.¹⁸ V roce 1986 byl zapůjčen do Severočeské galerie výtvarného umění v Litoměřicích, kde je v současnosti vystaven v expozici Diecézního muzea.¹⁹

Vzácněji se v porovnání s předcházejícími díly na stránkách odborné literatury objevuje výjev z hlavního oltáře kostela sv. Petra a Pavla v Ústěku o přibližných rozměrech 320 x 160 cm. V trojúhelníkové kompozici je na něm představena sedící P. Marie s malým Ježíškem, před jejímž trůnem, umístěným na vysoké podestě pod zeleným baldachýnem, stojí dvojice apoštolských knížat s rozevřenými knihami – sv. Petr s dvojicí klíčů v levici a sv. Pavel s mečem. K objednavce tohoto obrazu nejsou dochovány žádné dobové prameny. Vlastní Škrétovo autorství a tradičně přijímaná datace rokem 1656 byla opřena o drobný vpisek, pocházející zřejmě z 19. století, v ústěcké farní pamětnici, vedené od roku 1764.²⁰ V českém překladu je zde uvedeno, že podle záznamu v městské účetní knize bylo městskou obcí v roce 1656 zapláceno Škrétovi za obraz pro hlavní oltář kostela sv. Petra a Pavla 30 zlatých. Objednán byl do městského farního kostela středověkého založení, jenž byl z velké části snesen v roce 1764 a nahrazen pozděně barokní stavbou, dokončenou v roce 1772. V čase výstavby nového chrámu bylo původní zařízení uschováno v okolních domech,

Obr. 2. Karel Škréta, *Madona se sv. Petrem a sv. Pavlem* (1656), kostel sv. Petra a Pavla v Ústěku. Foto: Jakub Pátek, 2017.

kde dílem shořelo při velkém požáru v srpnu roku 1765.²¹ Pohroma se tehdy nedotkla oltářní malby, která tak mohla být na počátku sedmdesátých let instalována do středu nové iluzivní architektury na východní stěně, malované Josefem Kramolínem podle návrhu Adama Lauterera. V inventářích ústěckého kostela je obraz explicitně uveden až v exempláři z roku 1830, kde je současně zaznamenáno, že byl namalován Škrétou.²²

Zmínka o Škrétově ústěckém obraze se ve starší literatuře objevuje již u Schallera, který uvádí, že si dílo zaslouhuje v kostele hlavní pozornost,²³ a opakuje se následovně u Sommera, Pazaurka, Luksche a Jarschla.²⁴ Malířovo jméno se vysky-

Gustav E. PAZAUREK, *Carl Skreta (1610–1674), Ein Beitrag zur Kunstgeschichte des XVII. Jahrhunderts*, Prag 1889, s. 57.

¹⁴ Vinzenz LUKSCH, *Soupis historických a uměleckých památek v politickém okresu Litoměřice, Díl I. Město Litoměřice*, edd. Kristina UHLÍKOVÁ – Jana CHADIMOVÁ – Martin BARUS, Praha 2015, s. 135; K dokončení obrazu nicméně patrně došlo již v průběhu roku 1669. Srov. STOLÁROVÁ – VLNAS, *Ukamenování*, s. 262.

¹⁵ J. NEUMANN, *Karel Škréta 1610–1674*, s. 125.

¹⁶ Sylva DOBALOVÁ, *Pašijový cyklus Karla Škréty. Mezi výtvarnou tradicí a jezuitskou spiritualitou*, Praha 2004, s. 18.

¹⁷ Petra OULÍKOVÁ, *Poznámky k Pašijovému cyklu Karla Škréty*, in: Karel Škréta a malířství 17. století v Čechách a v Evropě. Sborník příspěvků z odborného kolokvia pořádaného Národní galerií v Praze v klášteře sv. Anežky České ve dnech 23.–24. března 2010 (ed. Lenka STOLÁROVÁ), Praha 2011, s. 24.

¹⁸ Jaromír NEUMANN, *Malířství XVII. století v Čechách. Barokní realismus*, Praha 1951, s. 128.

¹⁹ Na původním místě byl nahrazen kopií Věry Frömlové.

²⁰ Diecézní archiv Litoměřice, Sbirka pamětnic, farní kronika Ústěck, nefoliovaný vpisek se nachází pod zápisem z roku 1785 a je proveden odlišnou rukou než předchozí i následující záznam.

²¹ Vinzenz LUKSCH, *Kunsttopographie des Bezirkes und Stadt Leitmeritz II.*, před 1920, rkp. uložen v SOA Litoměřice – SOkA Litoměřice se sídlem v Lovosicích, fol. 2.

²² Diecézní archiv Litoměřice, fond Archiv far I, Ústěck, Inventář kostela, 1830.

²³ J. SCHALLER, *Topographie, Leutmeritzer Kreis*, s. 286.

²⁴ Johann Gottfried SOMMER, *Das Königreich Böhmen statistisch-topographisch dargestellt, I. Leitmeritzer Kreis*, Prag 1833, s. 341; G. E. PAZAUREK, *Carl Scretta*, s. 82; V. LUKSCH, *Kunsttopographie*, f. 4; Josef JARSCHL, *Geschichte der Stadt Auscha nach Originalquellen bearbeitet*, Auscha 1922, s. 241–242.

tuje také v novodobých zápisech ústěcké farní pamětnice, a to v souvislosti s restaurováním v roce 1938 a Preissovým výzkumem podniknutým v roce 1954. Jeho výsledky autor publikoval v následujícím roce,²⁵ kdy vyslovil domněnku, že při mladším přepisu záznamu do farní pamětnice nejspíše došlo k vypuštění jedné nuly a skutečná cena, stojící blíže realitě, měla znít na 300 zlatých. Zároveň potvrdil správnost tradovaného autorství na základě stylového provedení Matky Boží s dítětem. Postavy obou světců pak připsal mistrovým pomocníkům. Celkově obraz ve výsledku hodnotí jako zajímavou ukázkou škrétové dílenské produkce.²⁶ Neumann jej v katalogu z roku 1974 pouze vypočítává jako položku v soupisu malířova díla a o čtvrt století později krátce připomíná v souvislosti s mladším litoměřickým plátnem příbuzného námětu.²⁷

Následující díla Škrétovi v minulosti připisovaná jsou dnes bohužel považována za nezvěstná a jejich souvislost z malířovou tvorbou tak není možné kriticky ověřit. Nejstarší informace o nich nalézáme opět u Schallera, kterým byly vedle dosud výše uvedených pláten se Škrétou spojovány ještě oltářní obrazy sv. Jana Křtitele v kapli téhož patrocina v Litoměřicích, sv. Archanděla Michaela v někdejší litoměřickém dominikánském kostele a sv. Anny ve farním kostele ve Verneřicích.²⁸

Obraz sv. Jana Křtitele z litoměřické kaple, vystavené a v první fázi vybavené druhým litoměřickým biskupem Jaroslavem ze Šternberka,²⁹ měl rozměry 230 x 154 cm a byl umístěn v řezaném rámu hlavního oltáře. Po Schallerově zmínce³⁰ jej do korpusu Škrétova díla vládl také Pazaurek, který jeho kompozici popisuje jako postavu světce zachycenou z anfasu, s křížem v levici a beránkem. Luksch opatrněji uvádí, že obraz je Škrétovi tradičně připisován. Podle jeho popisu zde byl představen Jan stojící na poušti s přehozeným pláštěm a se sekýrou ležící v dolní části kompozice.³¹ K tomu přidává, že se v oltářním nástavci nachází poprsí sv. Štěpána ze stejné dílny. Současné pátrání po obraze již není patrně relevantní, neboť Votoček uvádí, že obraz časem zchátral a v průběhu II. světové války beze stopy zmizel.³²

Ještě problematičtější je otázka obrazu sv. Archanděla Michaela, který měl podle Schallera zdobit dominikánský kostel sv. Michaela v Litoměřicích. K samotné malbě uvádí, že byla do kostela věnována biskupem Šternberkem v roce

²⁵ Pavel PREISS, *Škrétův oltářní obraz v Ústěku*, ZPP XV, 1955, s. 158–159; Týž: *Objev Škrétova oltářního obrazu v Ústěku*, Svobodné slovo, 3. 9. 1955.

²⁶ P. PREISS, *Škrétův oltářní obraz*, s. 159.

²⁷ J. NEUMANN, *Karel Škréta 1610–1674*, s. 55; Jaromír NEUMANN, *Škrétové. Karel Škréta a jeho syn*, Praha 2000, s. 104.

²⁸ Verneřice (okr. Děčín) sice dnes leží těsně za hranicí litoměřického okresu, historicky ovšem mají silné vazby k libešickému panství a zdejší obraz se v průběhu 19. století dostal do Litoměřic.

²⁹ V. LUKSCH, *Soupis historických a uměleckých památek*, s. 345.

³⁰ J. SCHALLER, *Topographie, Leutmeritzer Kreis*, s. 35.

³¹ V. LUKSCH, *Soupis historických a uměleckých památek*, s. 345.

³² Otakar VOTOČEK, *Litoměřice – tisíc let výtvarné kultury – I., Litoměřicko*, XVI., Litoměřice 1980, s. 48.

1687 při slavnostním svěcení a že ji „*einige Kenner für das Meisterstück des künstlichen Pensels unsers Skreta, oder Ungers halten wollen*.“³³ Klíčem pro správnou interpretaci tohoto údaje je Lukschem později publikovaná informace, že v roce 1725 nechali dominikáni původní obraz darovaný Šternberkem na vlastní náklad nahradit na oltáři „*mnohem znamenitější malbou*“ od Jana Ongerse (1656–1735).³⁴ Není pochyb, že právě osoba vlámského malíře usazeného na počátku devadesátých let v Praze je oním zkomoleným „*Ungers*em“. Malíř pocházející z Mechelen byl Škrétovým uměleckým odkazem prokazatelně ovlivněn a snad z toho mohla vzniknout chybná domněnka o možné existenci jakési starší Škrétovy malby. O ní se opatrně zmiňuje i Pazaurek, který dále na základě staršího inventáře informuje, že na obraze Archanděl Michael vyháněl z oblohy padlé anděly, a v poznámce rozvíjí nepříliš jasnou úvahu, že obraz snad odkázala Škrétova snacha Alžběta, roz. Rosová kostelu sv. Havla na Starém Městě a určila jej pro oltář založený jejím mužem (!).³⁵ Pro úplnost dodejme, že litoměřický dominikánský konvent byl roku 1788 přesunut do bývalého františkánského kláštera při kostele sv. Jakuba a kostel sv. Michala sloužil následně do roku 1814 jako seminární svatyně kněžského semináře. Hlavní oltář s obrazem Svržení padlých andělů byl následně přenesen do kostela Povýšení sv. Kříže v Kadani.³⁶

Další z dnes nezvěstných maleb měla v minulosti zdobit hlavní oltář kostela sv. Anny ve Verneřicích. Ty sice dnes leží těsně za hranicí současného litoměřického okresu, nicméně v minulosti jejich díl přináležel k libešickému panství a zdejší farnost patřila do ústěckého vikariátu, a proto jsou s Litoměřickem historicky pevně propojeny. Ve zdejší farní kostele sv. Anny, který prošel v letech 1709 a 1774 barokními úpravami mělo být chováno údajně Škrétovo plátno s námětem sv. Anny a příbuzenstva Kristova.³⁷ Obligátně je jako první do literatury znovu uvedl Schaller: „*Das hohe Altarblatt, welches die h. Anna samt der Freundschaft Christi vorstellet, ist von der geschickten Hand unsers Skreta verfertiget worden*.“³⁸ Cenné informace přidává Pazaurek s použitím krátké noticky z *Mittheilungen des Nordböhmisches Exkursions-Clubs*,³⁹ že podle farní pamětnice byl obraz zakoupen v roce 1775 tehdejším farářem Christianem Neczasem z Bohosudova za 4 zlaté a 8 krejcarů, nicméně oceňován byl na 1 tisíc císařských zlatých.⁴⁰ Latinský zápis tohoto znění označující za autora obrazu přímo Škrétu se skutečně ve farní pamětnici nachází a zároveň prozrazuje, že ze zrušené jezuitské koleje se

³³ J. SCHALLER, *Topographie, Leutmeritzer Kreis*, s. 39.

³⁴ V. LUKSCH, *Soupis historických a uměleckých památek*, s. 361.

³⁵ G. E. PAZAUREK, *Carl Scretta*, s. 81.

³⁶ V. LUKSCH, *Soupis historických a uměleckých památek, Město Litoměřice*, s. 361.

³⁷ J. SCHALLER, *Topographie, Leutmeritzer Kreis*, s. 284.

³⁸ TAMTÉŽ, s. 284.

³⁹ *Das Annabild in Wernstadt*, *Mittheilungen des Nordböhmisches Exkursions-Clubs*, I., 1879, s. 38.

⁴⁰ G. E. PAZAUREK, *Carl Scretta*, s. 72.

do Verneřic dostaly také další předměty.⁴¹ Pazaurek přidává ještě informaci, že obraz se v aktuální době nachází v blíže nespecifikované „Kaiserzimmer“.⁴² S ohledem na skutečnost, že přímo v samotných Verneřicích není možné existenci „císařské místnosti“ předpokládat, jeví se jako pravděpodobné, že se v osmdesátých letech 19. století obraz již nacházel jinde, nejspíše v Litoměřicích. To později potvrdil Endler,⁴³ který poznamenává, že se obraz dříve nacházel ve Verneřicích, ale dnes je na biskupské rezidenci. Trochu překvapivě však nefiguruje v inventáři zde umístěného Diecézního muzea, založeného v roce 1885, kam by se starší dílo, nahrazené na původním místě novým obrazem, mohlo logicky dostat,⁴⁴ ale byl zřejmě deponován v jiných prostorách rezidence. A zde se stopa další prozatím ztrácí.⁴⁵

Dlabacž mezi Škrétovými obrazy připomíná podobiznu biskupa Šlejnice.⁴⁶ Vzhledem ke kontaktům obou mužů je opravdu možné předpokládat, že pražský mistr litoměřického episkopa portrétoval. Naznačuje to také rytina Jana Jiřího Balzera z roku 1775, připravená jako ilustrace do II. dílu Pelcových *Abbildungen*. Na jejím spodním okraji je uvedeno, že ji rytec provedl podle Škrétovy malby. Její osudy jsou nicméně znovu nepřehledné. Pazaurek uvádí, že Škrétův biskupský portrét o velikosti 100 x 80 cm nacházející se v biskupské ložnici je silně přemalován.⁴⁷ Luksch obraz zaznamenává v sále biskupské rezidence s tím, že je tradičně Škrétovi připisován.⁴⁸ Pražskému mistrovi ale zároveň připisuje i méně propracovanou, jinak však totožnou malbu, umístěnou v zasedacím sálu konzistoře.⁴⁹ Doskočil, který se otázkou Šlejnicova portrétu podrobně věnoval v 90. letech minulého století, považuje za Škrétovo dílo první ze zmíněných obrazů, nacházející se v současnosti stále v biskupské rezidenci.⁵⁰ Jeho závěry nicméně zpochybnil Vlnas, konstatující, že Škrétův originál se nedochoval a stávající litoměřické portréty z něj mohou maximálně vy-

cházet.⁵¹ Pro úplnost dodejme, že Luksch ve svém popisu rezidence ještě upozorňuje obraz sv. Vojtěcha o rozměrech 142 x 110 cm v rezidenční kapli sv. Vavřince, obvykle Škrétovi opět připisovaný, jenž je ve spodní části opatřen latinským nápisem ztotožňujícím slavníkovskou Libici se saským Lipskem.⁵² I tomuto obrazu se v minulosti věnoval Vlnas,⁵³ který se pokusil obraz Škrétovi připsat, ovšem v rámci pozdějšího výzkumu již tuto atribuci nezopakoval.

Pokus o shrnující položkový soupis Škrétových děl na území diecéze obsahuje výše připomenutá Endlerova publikace. Její autor do ní jako jediný z dosavadních badatelů zařadil také obraz Soslání Ducha svatého z kostela sv. Václava ve Strážišti.⁵⁴ Tento nevelký venkovský kostelík středověkého původu sloužil od 17. století jako filiální k úštěckému farnímu chrámu, samostatná farnost zde byla zřízena v roce 1786. Zmíněný oltářní obraz podrobněji zaznamenal Luksch, který uvádí, že se jedná o olejovou malbu o rozměrech 210 x 135 cm v řezaném rámu od Maxe ze Sloupu⁵⁵ a že ve farní pamětnici bylo dílo bez důvodu připsáno Škrétovi. Sám se však domnívá, že se jedná o malbu mladší. Připojuje také zajímavou informaci, že pochází ze staršího oltáře zrušeného Anenského kláštera na Starém městě v Praze.⁵⁶ Inventář kostela informuje, že v nástavci se nacházelo vyobrazení sv. Václava, patrona kostela.⁵⁷ Obraz byl ze Strážišti v nedávné době přenesen do úštěckého farního kostela, kde je dnes zavěšen na jižní stěně lodi.

Malba je zhruba o třetinu zmenšenou a v některých detailech diferentní verzí Škrétovy malby Soslání Ducha svatého, namalované kolem roku 1668 pro oltář jedné z jižních kaplí salcburského dómu.⁵⁸ Objednavatelem salcburského plátna o rozměrech 330 x 190 cm byl zdejší kníže, arcibiskup Guidobald Thun (1614–1668),⁵⁹ spojený přímými rodovými vazbami se severočeským prostředím. Při podrobné kompa-

⁴¹ SOA Litoměřice – SOKA Děčín, f. Farní úřad Verneřice, NAD 811, inv. č. 1 Memorabilien Buch (1743–1906), fol. 20.

⁴² G. E. PAZAUREK, *Carl Scretta*, s. 72.

⁴³ Franz Johann ENDLER, *Das soziale Wirken der katholischen Kirche in der Diözese Leitmeritz (Königreich Böhmen)*, Wien 1903, s. 169.

⁴⁴ K muzeu srov. Martin BARUS, *Dějiny litoměřického Diecézního muzea*, in: *Ad gloriam dei. 130 let Diecézního muzea v Litoměřicích a 20 let jeho obnovené existence*, Litoměřice 2015. Za laskavé sdělení k inventářům děkuji Mgr. Martinu Barusovi.

⁴⁵ Připomeňme jen na okraj existenci Škrétova plátna Příbuzenstvo Kristovo, vytvořeného kolem roku 1650 a umístěného dnes na zámku ve Vizovicích. Tomáš HLADÍK, *Příbuzenstvo Kristovo (XI.4)*, in: Karel Škréta 1610–1674. Doba a dílo, edd. Lenka STOLÁROVÁ – Vít VLNAS, Praha 2010, s. 464.

⁴⁶ Gottfried Johann DLABACŽ, *Allgemeines historisches Künstler Lexicon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien, Band 3*, Prag 1815, sl. 90.

⁴⁷ G. E. PAZAUREK, *Carl Scretta*, s. 90.

⁴⁸ V. LUKSCH, *Soupis historických a uměleckých památek, Město Litoměřice*, s. 191.

⁴⁹ TAMTĚŽ, s. 211.

⁵⁰ O. DOSKOČIL, *Malíři Litoměřicka, Sv. 6., s. 12.*

⁵¹ Vít VLNAS, *Litoměřický biskup Maxmilián Rudolf svobodný pán ze Šlejnic (XVI.25)*, in: Karel Škréta 1610–1674. Doba a dílo, edd. Lenka Stolárová – Vít Vlnas, Praha 2010, s. 604.

⁵² V. LUKSCH, *Soupis historických a uměleckých památek, Město Litoměřice*, s. 197.

⁵³ Vít VLNAS, *Maxmilián Šlejnic jako mecenáš Karla Škréty. (Ke vzájemným vztahům barokní historiografie a výtvarného umění)* in: Bohuslav Balbín a kultura jeho doby v Čechách, edd. Zuzana Pokorná - Martin Svatoš, Praha 1992, s. 136–145.

⁵⁴ F. J. ENDLER, *Das soziale Wirken der katholischen Kirche*, s. 169.

⁵⁵ Pravděpodobně šlo o řezbáře Josefa Františka Maxe (1765–1838), otce významných sochařů Josefa a Emanuela Maxových.

⁵⁶ V. LUKSCH, *Kunsttopographie des Bezirkes*, fol. 154. Informaci o přenesení obrazu z kláštera staroměstských dominikánek bude nutné v budoucnu verifikovat.

⁵⁷ Diecézní archiv Litoměřice, fond Archiv far I., Úštěk, Inventář 1787.

⁵⁸ Srov. Jakub PÁTEK, *Karel Škréta, Guidobald Thun a objednávka obrazů pro salcburský dóm*, in: Karel Škréta a malířství 17. století v Čechách a v Evropě. Sborník příspěvků z odborného kolokvia pořádaného Národní galerií v Praze v klášteře sv. Anežky České ve dnech 23.–24. března 2010, ed. L. Stolárová, Praha 2011, s. 63–68.

⁵⁹ K jeho osobnosti recentně Roswitha JUFFINGER – Christoph BRANDHUBER – Walter SCHLEGEL – Imma WALDERDORFF: *Erzbischof Guidobald Graf von Thun 1654–1668. Ein Bauherr für die Zukunft*, Salzburg 2008.

Obr. 3. Neznámý autor, *Seslání Ducha svatého* (poslední třetina 17. stol.?), kostel sv. Petra a Pavla v Ústěku.
Foto: Jakub Pátek, 2017.

Obr. 4. Karel Škréta, *Seslání Ducha svatého* (kolem 1669), katedrála sv. Ruperta a Virgila v Salcburku.
Foto: Jakub Pátek, 2015.

raci ústěcké a salcburské malby se ukazuje, že základní kompozice je totožná. Ústřední postavou je P. Marie s rukama se-pjatýma k modlitbě, obklopená ze všech stran dvanácti apoštolů. V určitých ohledech se však liší jejich rozmístění, počet zobrazených schodů, andílčích hlav, rozložení některých knih ve spodní části plátna, ošacení P. Marie atd. Kvalitativně se tak jedná o dvě rozdílná díla. Zatímco salcburská malba prozrazuje ruku předního středoevropského malíře,⁶⁰ ústěcké plátno markantní pauperizací ukazuje na některého ze Škrétových následovníků. Musíme vzít ovšem v úvahu, že současné působení ústěckého obrazu je výsledkem řady pozdějších oprav

⁶⁰ Ke Škrétově postavení v kontextu středoevropské malby srov. Andrzej KOZIEŁ, *Druhý Apelles na císařském Parnase múz. Místo Karla Škréty ve středoevropském malířství 17. století*, in: Karel Škréta 1610–1674; Studie a dokumenty, edd. L. STOLÁROVÁ – V. VLNAS, Praha 2011, s. 17–31.

a neuspokojivého technického stavu, a nelze vyloučit, že připravovaný restaurátorský výzkum by mohl prokázat o něco bližší sepětí se salcburskou malbou. Vzhledem k tomu, že není známa grafická reprodukce salcburské malby, musel autor ústěckého obrazu pracovat zřejmě podle originálu. Ukazuje na to také skutečnost, že z velké části je respektována barevnost salcburského plátna. Zároveň ale potom není jasné, proč nebyla detailně dodržena celá kompozice. Nepravděpodobná se zdá být možnost, že ústěcký obraz salcburskému časově předcházela a že by mohlo jít o jakýsi variantní předstupeň výsledné kompozice. Na klasické modelletto je ústěcký obraz příliš rozměrný a detailně propracovaný. Za současného stavu ústěckého obrazu se však nutně pohybujeme pouze na poli hypotéz a otázka vzájemného vztahu obou děl tak prozatím zůstává nutně otevřená.

Obr. 5. Neznámý autor, *Ukřižovaný* (druhá pol. 17. stol. – poč. 18. stol.), kostel sv. Petra a Pavla v Úštěku. Foto: Jakub Pátek, 2017.

Luksch ve svém popisu vybavení úštěckého kostela sv. Petra a Pavla zmiňuje také olejomalbu s námětem Ukřižovaného v nástavci bočního oltáře sv. Jana Nepomuckého, která byla v jím nespecifikovaném inventáři bez dalšího označena jako „*Scretastück*“. Dotyčný obraz se stále nachází na uvedeném místě při jižní stěně kostela a již na první pohled upoutá kvalitou převyšující většinu zbývajících maleb pocházejících zejména z období pozdního baroka a 19. století. V případě Ukřižovaného není důvod pochybovat, že se jedná o autentickou barokní malbu vzniklou nejpozději do poloviny 18. století, ale její spojování se Škrétou je možné zcela vyloučit. Zachycená postava Krista na kříži ve tvaru písmene T je totiž přímo odvozena z Rubensova díla z let 1610–1611, umístěného ve sbírkách Koninklijk Museum voor Schone Kunsten v Antverpách. O jeho popularizaci se postaral rytou reprodukcí v roce 1631

Paulus Pontius (1603–1658) a je zjevné, že autor úštěckého plátna maloval na jejím podkladu. V rozporu s Rubensovou malbou i jejím grafickým přepisem ovšem téměř rezignoval na pozadí, představované u Rubense vedutou Jeruzaléma při patě kříže a dramaticky černou oblohou a u Pontia doplněné ještě dvojicí andělů svádějících boj s ďáblem a smrtí. Pozadí úštěckého obrazu naproti tomu představuje ve spodní části ponurá pustá krajina s Adamovou lebkou ležící při patě kříže a výrazně ztemnělá obloha bez dalšího členění. Diváka na úštěckém obrazu zaujme především expresivně podaná zmučená Kristova tvář, jejíž výraz vytvářejí rudé a zelenkavé inkarnáty. Ačkoliv se nejedná o dílo Škrétovo, představuje obraz poměrně kvalitní ukázkou běžné barokní malířské produkce a zároveň poukazuje na sílu rubensovské inspirace, s níž se setkáváme také na některých dalších oltářích severozápadních Čech.

Jak bylo zmíněno na počátku, Litoměřicko je krajem, s nímž je Škrétovo jméno výrazně spojeno. Většina zde dochovaných děl je reprezentativní ukázkou období umělecké zralosti a stáří. Nelze vyloučit, že se v budoucnu podaří nově identifikovat i některé z obrazů, které zaznamenala starší literatura a které jsou v současnosti považovány za nezvěstné. Pak teprve bude možné ověřit pravost jejich někdejšího připsání velkému malíři českého raného baroka a posoudit možnost jejich vřazení do korpusu Škrétovy tvorby.